

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ ПРОЯВУ КІБЕРБУЛІНГУ В ЗАКЛАДІ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Мишко Н. М., Кобилінська А. С.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
mushkonadia@gmail.com*

Дитинство і юність – це не лише фази зростання, а й фази ризику. Підлітки у цей час особливо уразливі та можуть не до кінця розуміти взаємозв'язок між поведінкою та наслідками. Під тиском однолітків, в запалі пристрасті діти та підлітки, як правило, гірше дорослих, прогнозують свої вчинки, коли потрібна самодисципліна для досягнення потрібних результатів у незнайомих ситуаціях. Імпульсивність, гонитва за популярністю в колі однолітків, гострі відчуття та інші індивідуальні особливості схиляють підлітків до ризику.

У сучасному світі багато психологічних явищ, пов'язаних з розвитком інформаційних технологій, набувають нового значення. Одним з аспектів цифровізації освіти є перенесення взаємостосунків і групових процесів у віртуальне середовище. Зокрема, це стосується явища агресії серед школярів, яке набуло нової форми – кібербулінгу.

Кібербулінг - відносно недавнє явище, яке не так давно поширилося на території України та за її межами. Свої роздуми варто почати з розгляду терміну «булінг», який з'явився набагато раніше.

За кордоном перші визначення терміну «булінг» з'явилися ще у 1990-х роках. Д. Олвейс визначає булінг як фізичну, вербальну чи психологічну агресію (напад) з метою заподіяння шкоди, залякування та (або) засмучення жертви [5, с.389]. Д. Фарпінгтон стверджує, що важливими показниками булінгу є дисбаланс у статусі агресора і жертви, спрямованість булінгу від більш домінантної особи до більш підлеглої особи та регулярність агресивних дій у часі [4, с. 1457]. Визначення іноземних авторів керуються такими характеристиками булінгу, як перевага сил агресора, агресивність його дій щодо жертви та їх тривалість (постійність). Булінг нерозривно пов'язаний із середовищем, у якому він проявляється, найчастіше в умовах школи/шкільного колективу.

Швидше за все, булінг та кібербулінг так довго були поза увагою дослідників агресії, оскільки пряма агресія очевидна для всіх, є соціально забороненою, а відповідні органи займаються її профілактикою, починаючи з перевірок, коли покарання не є повними. Тоді як непрямая агресія не завжди є для жертви доказовою - агресори можуть її заперечувати, видавати за щось інше, приховувати свою причетність до неї. Булінг спрямований на найбільш особисті вразливі місця жертви, тому серйозність завданої шкоди стороннім людям важко

пояснити [33]. За таких обставин потерпілий не може звернутися до старших, тому що їх або не сприймуть адекватно, або їм доведеться розкривати потрібну інформацію іншій особі, яка своєю чергою буде засуджена.

Виходячи з цих характеристик, можна сказати, що жертва піддається надзвичайно високому фізичному та психологічному тиску в процесі булінгу. У ситуації, коли люди не можуть втрутитися зі сторони, оскільки цей процес має латентний характер і агресор не має чітко визначеної мети та причин, конфлікт триватиме з часом, а сторони не знатимуть про його закінчення.

Результатом є емоційна дестабілізація і деморалізація особистості. Включаються захисні поведінкові механізми, які відволікають потерпілих від основної діяльності (навчання, робота, налагодження стосунків). Хронічний стрес призводить до ослаблення жертви як реального чи потенційного конкурента аж до фізичного усунення (через хворобу, самогубство чи вихід із групи) [3]. Булінг також є болючим для жертви, тому що цей процес активно чи пасивно підтримується групою/оточенням, яке ставить об'єкт булінгу в положення «ізгой».

Відносно недавно, з моменту появи інтернет-простору, явище булінгу стало активно заповнюватись тими, хто бажав здійснити булінг без контакту із жертвою наживо. Як наслідок, це сприяло виділенню іншого виду булінгу – кібербулінгу, тобто реалізації булінгу в інформаційному просторі через інформаційно-комунікаційні канали та засоби.

За даним фонду UNICEF Близько третини користувачів Інтернету у світі становлять діти та молоді люди віком до 18 років. Цифрові технології пропонують нову форму міжособистісного спілкування [2]. Однак темна сторона використання Інтернету молодими людьми полягає в тому, що вони можуть піддаватися знущанням з боку інших людей у кіберпросторі. Зокрема, «кібербулінг серед дітей та підлітків можна схарактеризувати, як навмисне та повторюване заподіяння шкоди одним або кількома однолітками в кіберпросторі, спричинене використанням комп'ютерів, смартфонів та інших пристроїв» [1]. В останні роки з'явилися нові форми кібербулінгу, такі як кіберпереслідування та зловживання під час онлайн-знайомств.

Наслідки кібербулінгу є негативними та травматичними, тому цей спосіб самоствердження завдає шкоди всім учасникам: не лише жертвам, а й агресорам, а також тим, хто спостерігає за ситуацією без участі. Жертва кібербулінгу має низку наслідків психологічного, освітнього, фізіологічного (медичного) та соціального характеру, таких як депресія, самоушкодження, суїцидальність і навіть самогубство. Вони призводять до стійких змін особистості, які заважають майбутній самореалізації підлітка. І психологи, і педагоги висловлюють стурбованість цими змінами. Адже соціальні наслідки кібернасильства є не менш травматичними, оскільки проявляються в багатьох аспектах: шкода жертві та агресору, шкода суспільству в цілому.

Тривале зберігання травматичної інформації в Інтернеті викликає деструктивні зміни в особистості, міжособистісних стосунках і діяльності як окремої дитини, так і групи дітей. Жертви насильства зазвичай мають труднощі соціалізації, і вирішення їх проблем часто полягає в девіантній поведінці. Крім того, іноземні дослідження підтверджують, що наслідки шкільного насильства можна простежити десятиліттями. Зокрема, діти, які постраждали від булінгу в школі, значно частіше за дорослих скаржаться на проблеми зі здоров'ям, страждають на депресію, нервові розлади та мають схильність до суїциду [2].

Таким чином, оскільки кібербулінг як різновид булінгу виник відносно недавно, як в Україні, так і за кордоном, тому чіткого понятійного апарату не визначено, автори по-різному визначають це поняття, хоча загальні ознаки кібербулінгу у більшості простежуються. Кібербулінг як прояв молодіжного насильства є серйозною проблемою, яка потребує вивчення, обговорення та пошуку методів її вирішення. Булінг негативно впливає на всіх учасників: знущається над жертвою, у крайніх випадках призводить до синдрому навченої безпорадності, привчає переслідувача до деструктивних способів вирішення соціальних проблем, створює негативну атмосферу в навчальному закладі. З розвитком технологій та можливостей онлайн-спілкування студенти мають можливість сприймати булінг онлайн, роблячи його 24-годинним явищем, яке не припиняється навіть тоді, коли його учасники після закінчення навчання йдуть додому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гіденко Є. С. Кібербулінг: насильство в соціальній мережі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2021 № 50, с.26-29.
2. Дослідження UNICEF «Які вони, українські підлітки: про соцмережі, секс, алкоголь, спорт, довіру до батьків та друзів. Дослідження». URL: <https://lifepravda.com.ua/society/2019/05/22/236974/> (дата звернення: 14.01.2023).
3. Найдьонова Л. А. Кібербулінг у підлітковому рейтингу інтернет-небезпек. Психологічні науки: проблеми і здобутки. 2018. Вип. 1. С. 141–159.
4. Ferrara P, Corsello G, Basile MC, Nigri L, Campanozzi A, Ehrich J, Pettoello-Mantovani M. Економічний тягар жорстокого поводження з дітьми в країнах з високим рівнем доходу. J Ped. 2015; 167 (6): 1457–1459.
5. Olweus D. A useful evaluation design, and effects of the Olweus Bullying Prevention Program / D.A. Olweus // Psychology, Crime & Law. 2005. N11(4). P. 389-402.